

บทความวิจัย

กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานเพื่อการยกระดับและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองสิงหนคร จังหวัดสงขลา[†]

เจียรชัย พันธคง^a, ฟาริดา ซาฮา^{b,*}, ธนากร พฤกษ์รัตนภา^c, และ จักรกฤษณ์ หมั่นวิชา^d

วันที่รับ: 10 ตุลาคม 2568

วันที่แก้ไข: 15 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับ: 2 กุมภาพันธ์ 2569

การอ้างอิง: เจียรชัย พันธคง, ฟาริดา ซาฮา, ธนากร พฤกษ์รัตนภา, และ จักรกฤษณ์ หมั่นวิชา. 2569.

“กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานเพื่อการยกระดับและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองสิงหนคร จังหวัดสงขลา”. *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 56 (1): 52-75.

<https://doi.org/10.61462/cujss.v56i1.5847>

สิทธิ์: สัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟคอมมอนส์ - แจกจ่ายได้ ต้องอ้างอิง ไม่แก้ไขดัดแปลง ไม่ใช้เพื่อการค้า

ลิขสิทธิ์: ©2569 บทความนี้เป็นลิขสิทธิ์ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อความที่ปรากฏทั้งหมดในบทความเป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่ความเห็นของหน่วยงานวารสารผู้จัดพิมพ์

^a ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาผู้ประกอบการฐานนวัตกรรมและการออกแบบ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

^b ดร. สาขาวิชาผู้ประกอบการฐานนวัตกรรมและการออกแบบ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

^c อาจารย์ประจำ สาขาวิชาผู้ประกอบการฐานนวัตกรรมและการออกแบบ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

^d อาจารย์ประจำ สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

* ผู้แต่งหลัก อีเมล farida@hu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทฐานทุนและเศรษฐกิจชุมชนในสิงหนคร 2) วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน (Community-based learning : CBL) และ 3) สังเคราะห์ผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแบบจำลองการพัฒนาเพื่อยกระดับและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยศึกษาพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองสิงหนคร จังหวัดสงขลา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research : PAR) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เทศบาลเมืองสิงหนคร กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ 11 สงขลา เครือข่ายการศึกษาในพื้นที่ กลุ่มสตรี ผู้สูงอายุ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เกษตรกร ชาวประมง ผู้ประกอบการธุรกิจรายย่อยในพื้นที่ และกลุ่มภาคีต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางทรัพยากรและเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) 3 รายการ คือ ปลากระพงสามน้ำ มะม่วงเบาสงขลา และไข่ครอบสงขลา ทรัพยากรในทะเลสาบสงขลา การรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มขนมโบราณ กลุ่มผ้ามัดย้อม กลุ่มมะม่วงเบา กลุ่มปลากรอบ ทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ

[†] บทความวิจัยนี้เป็นผลวิจัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การสร้างคุณค่าจากฐานทุนในพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองสิงหนคร โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประจำปี 2567

ประวัติศาสตร์เมืองเก่าสิงห์นคร (ชิงกอร) และทุนทางสังคม คือ วิถีชีวิตคนพุทธ-มุสลิมที่กลมกลืน มีเครือข่ายการศึกษาและกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ เกิดจากความเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการได้รับความรู้จากภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลในการอัปเดตองค์ความรู้ ผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 6 ชนิด จำนวนกลุ่มเปราะบางที่ได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพ 93 คน กลุ่มวิสาหกิจจำนวน 19 กลุ่ม ที่มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 และพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ จำนวน 5 แห่ง สำหรับข้อเสนอแนะ การวิจัยควรมีการพัฒนาอาชีพเสริม เช่น การทำขนมและการแปรรูปอาหารทะเลที่เชื่อมโยงเรื่องราวประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตเข้ากับการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ และใช้การตลาดดิจิทัลเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน ผ่านกลไกการเรียนรู้โดยใช้ฐานทุนในพื้นที่เป็นหลัก

คำสำคัญ: การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ, เมืองแห่งการเรียนรู้, ทุนทางทรัพยากร, เทศบาลเมืองสิงห์นคร

RESEARCH ARTICLE

Received: October 10, 2025

Revised: December 15, 2025

Accepted: February 2, 2026

Citation: Thienchai Phankhong, Farida Sasha, Thanakorn Preukrattananapa, and Jackrit Manvicha. 2026. "The Community-Based Learning Process for Enhancing and Creating Economic Value from Local Capital: A Case Study of Singhanakhon Municipality, Songkhla Province". *Chulalongkorn University Journal of Social Sciences* 56 (1): 52-75.

<https://doi.org/10.61462/cujss.v56i1.5847>

License: [Creative Commons License: Attribution-NonCommercial-NoDerivatives; \(CC-BY-NC-ND 4.0\)](#)

Copyright: ©2026 Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

All statements in this article are the opinions of the authors. It is not the opinion of the publisher of the journal.

The Community-Based Learning Process for Enhancing and Creating Economic Value from Local Capital: A Case Study of Singhanakhon Municipality, Songkhla Province[†]

Thienchai Phankhong^a, Farida Sasha^{b,*}, Thanakorn Preukrattananapa^c, and Jackrit Manvicha^d

^a Assistant Professor Dr., Innovative and Design Entrepreneur, Hatyai Business School, Hatyai University

^b Dr., Innovative and Design Entrepreneur, Hatyai Business School, Hatyai University

^c Lecturer, Innovative and Design Entrepreneur, Hatyai Business School, Hatyai University

^d Lecturer, Technology and Information, Science and Technology, Hatyai University

Corresponding author email: farida@hu.ac.th

Abstract

This research aimed to (1) examine the context of local capital bases and the community economy in Singhanakhon Municipality, (2) analyze and synthesize the community-based learning process (Community-Based Learning: CBL); and (3) synthesize the outcomes of the learning process and develop policy recommendations and a development model to enhance and sustainably create economic value from local capital in the area. The study was conducted in communities within the Singhanakhon Municipality, Songkhla Province. A qualitative research approach was employed, using Participatory Action Research (PAR). Key informants included Singhanakhon Municipality, the Fine Arts Department, the 11th Regional Office of the Fine Arts Department (Songkhla), local

[†] This article is a part of the research project on "Creating Economic Value from Local Resources to Enhance the Quality of Life in the Communities of Singhanakhon City," supported by Thailand Science Research and Innovation (TSRI) and Hatyai University, fiscal year of 2024

educational networks, women's groups, elderly groups, community enterprises, farmers, fishermen, small local business operators, and other partner organizations.

The findings revealed that significant local resource and economic capital included three Geographical Indication (GI) products: three-water sea bass, Songkhla *Ma-muang Bao* (small sour mango), and Songkhla preserved yolk eggs (*Khai Krop*); the natural resources of Songkhla Lake; and the collective organization of community enterprises such as traditional dessert groups, tie-dye fabric groups, *Ma-muang Bao* groups, and crispy fish processing groups. Important cultural and historical capital comprised the history of the old town of Singhanakhon (Singora), while social capital was reflected in the harmonious Buddhist-Muslim way of life, educational networks, and coastal resource conservation groups. The community learning process for economic and social development emerged from integrating local wisdom with knowledge support from government agencies, educational institutions, and the private sector, alongside the use of digital technologies to update and enhance knowledge.

The outcomes of the learning process included the development of six new products; skills development for 93 individuals from vulnerable groups; 19 community enterprise groups achieving an average income increase of 10 percent; and the establishment of five learning spaces. The study recommends promoting supplementary occupations, such as traditional dessert-making and seafood processing, by integrating historical narratives and local ways of life into new product design and by utilizing digital marketing to link community-based tourism routes through learning mechanisms grounded in local capital.

Keywords: *Community-Based Learning, Creating Economic Value, Learning City, Local Capital, Singhanakhon Municipality*

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากถือเป็นวาระสำคัญของประเทศไทยในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ นโยบายระดับประเทศ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ต่างให้ความสำคัญต่อการเสริมศักยภาพของท้องถิ่นในการพัฒนา

ตนเอง โดยเน้นการใช้ “ทุนในพื้นที่” เป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งทุนดังกล่าวมิได้หมายถึงเพียงเงินทุนเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนทางประวัติศาสตร์ และทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน (Office of the National Economic and Social Development Council 2022)

แนวคิดการพัฒนาที่เน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคใหม่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Cohen and Cohen 2019; Bourdieu 1986) งานวิจัยหลายชิ้นของนักวิชาการไทย เช่น Somsak Srisontisuk and Yutthasart Norkaew (2025) และ Luckhana Suksai et al. (2021) ชี้ให้เห็นว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” สามารถต่อยอดเป็น “มูลค่าทางเศรษฐกิจ” ได้หากมี “กลไกการเรียนรู้ร่วม” ที่เกิดจากคนในพื้นที่เอง ซึ่งเรียกว่า “กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน” (Community-based learning) กระบวนการนี้ไม่เพียงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ยังสร้างความรู้ใหม่ผ่านการแลกเปลี่ยน การปฏิบัติจริง และการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน

เทศบาลเมืองสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพโดดเด่นในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากทุนในพื้นที่ เนื่องจากมีฐานทุนทางทรัพยากรและวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์เมืองเก่า วิถีชีวิตของคนพุทธและมุสลิมที่อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน รวมถึงทุนทางธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับทะเลสาบสงขลา อาชีพประมง และเกษตรกรรมพื้นบ้าน พื้นที่ดังกล่าวยังมีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical indications : GI) มากที่สุดในจังหวัดสงขลา ได้แก่ ปลากระพงสามน้ำ มะม่วงเบาสงขลา และไข่ครอบสงขลา ซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนที่ต่อยอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น กลุ่มขนมโบราณบ้านสทิงหม้อ กลุ่มสตรีชุมชนตำบลหัวเขาที่พัฒนาผ้ามัดย้อมและผ้าลายพื้นถิ่น ตลอดจนกลุ่มประมงพื้นบ้านและกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งต่างมีศักยภาพในการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล ทำให้คนในชุมชนบางส่วนไม่สามารถปรับตัวทันกับกระแสของเศรษฐกิจใหม่ เช่น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) เศรษฐกิจฐานคุณค่า (Value-based economy) หรือเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy) ส่งผลให้เกิดปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่สมดุล การว่างงาน รายได้ที่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย และความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกัน ความร่วมมือในชุมชนก็ลดลงเนื่องจากขาดกลไกในการบริหารจัดการและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน (Community-based learning

process) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเชื่อมโยงทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสิงหนครเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ร่วม (Co-learning space) เพื่อให้ผู้ให้การเรียนรู้ (Learning providers) และผู้เรียนรู้ (Target learners) ได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้การจัดทำแผนพัฒนาคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่ การสร้างกลไกความรับผิดชอบในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยชุมชน และการจัดการความรู้เพื่อสรุปบทเรียนและถอดองค์ความรู้สู่คลังความรู้ของชุมชน (Stock of knowledge) กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในระดับบุคคล ชุมชน และเมือง แต่ยังนำไปสู่การพัฒนา “เมืองแห่งการเรียนรู้” (Learning city) ที่ยกระดับคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการวิจัยนี้

แม้เทศบาลเมืองสิงหนครจะถือว่ามีความรู้ทุนทางทรัพยากรและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง แต่ชุมชนก็ยังคงประสบปัญหาการปรับตัวเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจยุคใหม่และการใช้ประโยชน์จากทุนอย่างไม่สมดุล จึงทำให้เกิดช่องว่างเชิงโครงสร้าง (Structural gap) ที่สำคัญ คือ การขาดกลไกการเรียนรู้ร่วมอย่างเป็นระบบ และพื้นที่กลาง (Co-learning space) เพื่อเชื่อมโยงและบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม-ประวัติศาสตร์เข้ากับเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based learning : CBL) จึงเป็นแนวทางสำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนากลไกดังกล่าว เพื่อเปลี่ยนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

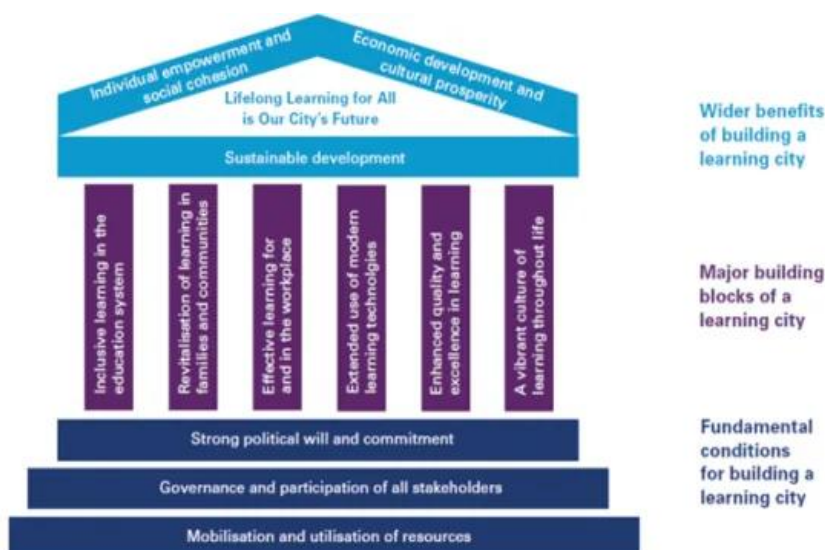
เพื่อตอบย้ถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนากลไกนี้ จากการสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจพื้นฐานพบว่า การไม่สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสเศรษฐกิจยุคใหม่ได้ นำไปสู่ปัญหาเชิงโครงสร้างหลายด้าน ได้แก่ 1) ปัญหาด้านรายได้ คือ รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในพื้นที่เทศบาลเมืองสิงหนครยังคงต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของจังหวัดสงขลา (ประมาณร้อยละ 40.31 หรือต่ำกว่า 59,581 บาทต่อเดือน) (ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอ สิงหนคร) ซึ่งสะท้อนความเหลื่อมล้ำและความไม่สมดุลของรายได้ 2) ความเปราะบางทางสังคม มีการระบุกลุ่มผู้มีรายได้น้อยหรือกลุ่มเปราะบางที่ต้องการพัฒนาทักษะอาชีพเสริมใหม่ จำนวน 7 ครัวเรือน (24 คน) (ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสิงหนคร) และ 3) การใช้ประโยชน์จากต้นทุนต่ำ นั่นคือ แม้พื้นที่จะมีสินค้า GI 3 ชนิด ได้แก่ ปลากระพงสามน้ำทะเลสาบสงขลา มะม่วงเบาสงขลา และไข่ครอบสงขลา แต่พบว่าการนำทุน GI มาต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง (High-value processing) ผ่านนวัตกรรมและดิจิทัลนั้นมีสัดส่วนน้อยกว่าผลผลิตรวม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงช่องว่างขนาดใหญ่ในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนทุนและยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน โดยบทความวิจัยนี้มุ่งตอบคำถามวิจัยหลัก 2 ประการ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน (CBL) ที่เหมาะสมในการยกระดับและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่เทศบาลเมืองสิงหนคร ควรมีรูปแบบและขั้นตอนอย่างไร
2. การใช้กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานส่งผลให้เกิดกลไกและผลลัพธ์ในการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนเดิมในพื้นที่เทศบาลเมืองสิงหนครอย่างไร

บททวนวรรณกรรม

แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้

การขยายตัวของเขตเมืองทำให้เทศบาลเมือง เทศบาลนครต่าง ๆ เผชิญกับสิ่งท้าทายที่เกี่ยวข้องกับความสมานฉันท์ในสังคมการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน (Sustainability and equity) ซึ่งเทศบาลขนาดใหญ่ต่าง ๆ เริ่มเห็นว่าการดำเนินการตามกลยุทธ์ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น องค์การยูเนสโก โดยสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยูเนสโก (UNESCO Institute for Lifelong Learning : UIL) จึงได้จัดตั้งเครือข่ายระดับโลกด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโก (The UNESCO Global Network of Learning Cities : GNLC) เพื่อช่วยรัฐบาลท้องถิ่นพัฒนากลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรมในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยมีรูปแบบและคุณสมบัติของเมืองแห่งการศึกษาดังภาพที่ 1

รูปที่ 1 รูปแบบและคุณสมบัติของเมืองแห่งการเรียนรู้ (Key Features of UNESCO Learning Cities)

ประโยชน์หลักจากการส่งเสริมเมืองแห่งการเรียนรู้ทำให้เกิด 1) อำนาจในการตัดสินใจและการรวมกลุ่มทางสังคม 2) การพัฒนาทางเศรษฐกิจและความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม และ 3) การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยคุณลักษณะสำคัญที่จะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้มี 6 ประการ ได้แก่ 1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา 2) การส่งเสริมการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน 3) การอำนวยความสะดวกให้มีการเรียนรู้มีประสิทธิภาพในสถานที่ทำงาน 4) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ทันสมัย 5) การส่งเสริมคุณภาพและความเป็นเลิศในการเรียนรู้ และ 6) การสนับสนุนวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง โดยมีเงื่อนไขสำคัญที่เป็นพื้นฐานการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความมุ่งมั่นและความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่น 2) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย และ 3) การเคลื่อนย้ายและการใช้ทรัพยากรเป็นตัวป้อน หรือปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

เพื่อการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยูเนสโก (UNESCO Institute for Life Long Learning : UIL) จึงได้จัดตั้งเครือข่ายระดับโลกด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโก (The UNESCO Global Network of Learning Cities : GNLC) เพื่อช่วยรัฐบาลท้องถิ่นพัฒนากลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรมในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ เครือข่ายนี้จะสนับสนุนการบรรลุผลการดำเนินงานตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 ประการ (Sustainable Development Goals : SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 ซึ่งเน้นการจัดการศึกษาอย่างครอบคลุมเท่าเทียมและมีคุณภาพ รวมทั้งส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน (Lifelong Learning : LLL) ตลอดจนเป้าหมายที่ 11 ซึ่งมุ่งพัฒนาเมืองและถิ่นฐานให้มนุษย์ได้อยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย และมีการช่วยเหลือเกื้อหนุนซึ่งกันและกันสู่ความยั่งยืน (UNESCO Institute for Lifelong Learning 2023)

กล่าวโดยสรุป องค์การยูเนสโกเชื่อว่า เมืองแห่งการเรียนรู้จะช่วยแก้ปัญหาคาดความสมานฉันท์ในสังคมเมือง แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างความเสมอภาคและความเท่าเทียม เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งถ้าประเทศไทยมีเมืองที่ได้รับเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายระดับโลกด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโก ก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน บรรลุตามยุทธศาสตร์ประเทศไทยระยะ 20 ปี

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ Systemic Approach

ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันไปหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ดังนั้น การศึกษาสถานการณ์เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปสู่แนวทางการ

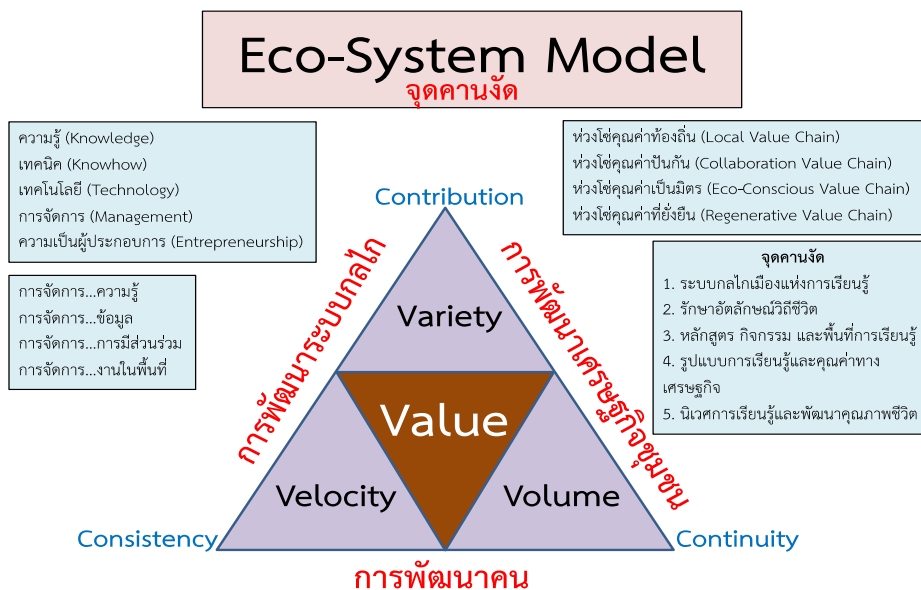
แก้ไขปัญหาย่างยั่งยืนนั้นไม่สามารถมองปัญหาได้แต่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง เนื่องจากในแต่ละปัญหาจะมีความสัมพันธ์กันทั้งในทางตรงและทางอ้อม ทฤษฎี Systemic Approach พัฒนาขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงช่วงศตวรรษที่ 20 โดยมีการนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาอย่างแพร่หลายในหลายสาขา อาทิเช่น ชีววิทยา (Biology) เศรษฐศาสตร์ (Economics) การจัดการองค์กรธุรกิจ (Business Organizational Management) เป็นต้น

การศึกษาอยู่ในกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับระบบ (System) ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) การป้อนกลับ (Feedback) กฎ ระเบียบ (Regulation) องค์กร (Organization) วัตถุประสงค์ (Purpose) วิสัยทัศน์ระดับโลก (Global vision) และวิวัฒนาการ (Evolution) เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภายในองค์กร การกำหนดนโยบาย การจัดการเชิงกลยุทธ์และการวางแผน ทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้องค์กรมีการบริหารจัดการที่ดีอย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการโครงสร้างที่เหมาะสม มีการกำหนดนโยบาย การจัดการเชิงกลยุทธ์และการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดการสื่อสารที่ดีภายในองค์กร การสร้างการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กร และการทำงานเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า Systemic Approach ถูกนำมาใช้บนพื้นฐานองค์ความรู้ ควบคู่ไปกับวิธีการนำไปปฏิบัติ หรือกล่าวได้ว่า ทฤษฎี Systemic Approach ได้ใช้ความรู้ในเชิงทฤษฎีและวิธีการในการศึกษาเพื่อประยุกต์ใช้ในการศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีความซับซ้อน และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาแบบจำลองที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ (Jackson 2001)

Flood and Jackson (1991) และ Jackson (2001) ได้ศึกษาและพัฒนาทฤษฎีนี้อย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญพื้นฐานใน 3 ประเด็น คือ 1) การตระหนักรู้อย่างมีวิจารณญาณ (Critical awareness) เป็นการพิจารณาถึงขอบเขตที่จะศึกษา 2) การปรับปรุง (Improvement) เป็นการพิจารณาถึงแนวทางในการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในระบบตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา และ 3) พหุนิยม (Pluralism) คือ ขั้นตอนการพิจารณาเลือกใช้วิธีระบบ (Systems methods) ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน โดยผู้วิจัยมีบทบาทที่สำคัญในการศึกษาร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน Jackson และ Flood ได้พัฒนาเครื่องมือที่มีชื่อว่า Total Systems Intervention (TSI) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาเลือกใช้ Systems methods ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ปัญหา และอุปสรรค รวมถึงการพิจารณาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาย่างมีประสิทธิภาพและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ บนพื้นฐานการพิจารณา 7 ประเด็น คือ 1) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมีความซับซ้อน ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างรวดเร็ว 2) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในองค์กรหรือในแต่ละกรณีศึกษา ควรจะต้องให้

ความสำคัญในทุกประเด็น 3) พิจารณาเลือก Systems methodologies ที่เหมาะสมในการ
แก้ไขปัญหาและอุปสรรค 4) ในการแก้ไขปัญหาในแต่ละองค์กร หรือกรณีศึกษาที่มีความ
แตกต่างกัน สามารถใช้ Systems methodologies ที่แตกต่างกันในการศึกษา 5) ในแต่ละ
Systems methodologies มีจุดแข็งและจุดอ่อนที่จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจและเลือกใช้ให้
เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 6) TSI เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยสามารถ
พิจารณาเลือกใช้ Systems methodologies ที่มีความเหมาะสมได้มากกว่า 1 วิธี ทั้งนี้ ขึ้นอยู่
กับบริบทของปัญหา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และ 7) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและภาคีเครือข่ายในทุก
ภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมในการศึกษาในทุกขั้นตอน

ในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีผู้มีส่วนได้เสียจำนวนมากอย่างกรณีนี้ แนวคิดเชิงระบบจึงถูก
ใช้ในระดับวิธีคิด เพื่อสร้างความเข้าใจในความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างทุนในพื้นที่และปัญหา
ทางเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่ นอกจากนี้ กรอบแนวคิดเชิงระบบยังนำมาสู่การออกแบบ “Eco-
System Model : จุดคานงัด” ที่ใช้ในการขับเคลื่อนโครงการ โมเดลนี้มองการพัฒนาเศรษฐกิจ
ชุมชนเป็นระบบนิเวศ (Ecosystem) ที่ต้องการ “จุดคานงัด” (Leverage points) ในการสร้าง
คุณค่า (Value) ผ่านการบริหารจัดการที่สมดุลระหว่างสามมิติหลัก ประกอบด้วย 1) ความ
หลากหลาย (Variety) คือ การนำเข้าขององค์ความรู้ใหม่ เทคโนโลยี และการจัดการ ซึ่งเป็น
ปัจจัยนำเข้าสำคัญของระบบ 2) ความเร็ว (Velocity) คือ ความสม่ำเสมอในการพัฒนาคน
(Consistency) เพื่อให้เกิดพลวัตการเรียนรู้ที่รวดเร็ว และ 3) Volume (ปริมาณ) คือ ความ
ต่อเนื่องในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Continuity) เพื่อให้คุณค่าทางเศรษฐกิจขยายผลในวง
กว้าง ดังแสดงในรูปที่ 2

รูปที่ 2 กรอบแนวคิดเชิงระบบยังนำมาสู่การออกแบบ “Eco-System Model : จุดคานงัด”

Soft Systems Methodology (SSM)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีในกลุ่ม Systemic Approach ถูกพัฒนาโดย Checkland (1981) ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษา 7 ขั้นตอนที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสถานการณ์ปัญหา และอุปสรรค เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมองภาพความเชื่อมโยงในแต่ละปัญหาได้ง่าย ซึ่งจะทำให้วิเคราะห์ปัญหาได้ถูกต้องแม่นยำ มีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาที่ชัดเจน นำไปสู่แนวทางในการพัฒนาแก้ไขปัญหา (Problem-solving) โดยการพัฒนาแบบจำลองที่เหมาะสม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ ขั้นตอนในการศึกษา 7 ขั้นตอน มีดังต่อไปนี้

- 1) การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย และการศึกษาบริบทของพื้นที่และแนวทางของการพัฒนา กลุ่มธุรกิจ
- 2) การพิจารณาปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ โดยขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะร่วมกันพัฒนาแผนภาพ (Rich picture) ที่แสดงถึงการบริหารจัดการการดำเนินธุรกิจของกลุ่มธุรกิจ
- 3) Formulating root definitions ขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยจะวิเคราะห์และพิจารณาแนวทางในการแก้ไขปัญหการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจและเศรษฐกิจในพื้นที่ (Ownership)
- 4) การพัฒนาแบบจำลองจากผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 3 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการธุรกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด
- 5) การนำแบบจำลองธุรกิจที่ได้จากการศึกษาสู่การนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ และการเปรียบเทียบการดำเนินการก่อนและหลังการดำเนินโครงการ
- 6) การประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
- 7) การจัดการประชุมเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน

การเชื่อมโยง Systemic Approach กับ Community-Based Learning (CBL)

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้อิงตามหลักการ Systemic Approach โดยมองการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นระบบนิเวศ (Ecosystem) ที่ต้องการจุดคานงัด (Leverage points) เพื่อสร้างและเพิ่มคุณค่า (Value) ให้กับฐานทุนในพื้นที่อย่างยั่งยืน แผนภาพนี้แสดงความสัมพันธ์สามส่วนหลักที่ขับเคลื่อนงานวิจัย

1. ฐานทุนและปัจจัยนำเข้า (Local capital: The input)

เปรียบเสมือนปัจจัยนำเข้าของระบบ (Input) และเป็นความหลากหลาย (Variety) ที่เป็น

รากฐานของการพัฒนาในสิงห์นคร ทุนเหล่านี้ประกอบด้วย

- ทุนทางทรัพยากร/เศรษฐกิจ: สินค้า GI (ปลากะพงสามน้ำ ไข่ครอบ มะม่วงเบา) และฐานอาชีพดั้งเดิม
- ทุนทางวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์: ประวัติศาสตร์เมืองเก่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตพหุวัฒนธรรม
- ทุนทางสังคม: เครือข่ายชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจ

ทุนเหล่านี้ถูกแปลงให้เกิดคุณค่าใหม่ผ่านการนำเข้าความรู้ (Knowledge) เทคนิค (Knowhow) และเทคโนโลยี (Technology) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เสริมสร้างมิติความหลากหลายของระบบ

กระบวนการเรียนรู้และกลไกขับเคลื่อน (CBL Mechanism : The Process)

ในโมเดลนี้ กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL) ทำหน้าที่เป็น “จุดคานงัด” และเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนคุณค่า (Value) ผ่านการบริหารจัดการมิติความเร็ว/พลวัต (Velocity) และ ปริมาณ/ขนาด (Volume)

- 1) ความเร็ว/พลวัต (Velocity) ถูกขับเคลื่อนโดยการพัฒนาคมน และต้องมีความสม่ำเสมอ (Consistency) ในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ (เช่น การเสริมทักษะด้านดิจิทัลให้กลุ่มเปราะบาง)
- 2) ปริมาณ/ขนาด (Volume) ถูกขับเคลื่อนโดยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และต้องมีความต่อเนื่อง (Continuity) เพื่อให้คุณค่าทางเศรษฐกิจขยายผลในวงกว้าง

กระบวนการ CBL ถูกออกแบบผ่าน Soft Systems Methodology (SSM) โดยสร้างกลไกที่เป็นรูปธรรมซึ่งถือเป็นจุดคานงัด ในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยการจัดทำฐานข้อมูลทุน (Data catalog) การจัดการข้อมูล (Data management) เพื่อสร้างความหลากหลาย (Variety) และการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ร่วม (Co-learning space) ซึ่งเป็นกลไกถาวรของเมืองแห่งการเรียนรู้

- 3) ผลลัพธ์และคุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic and social outcomes) เป็นการขับเคลื่อนที่สมดุลของความหลากหลาย (Variety) ความเร็ว/พลวัต (Velocity) และ ปริมาณ/ขนาด (Volume) ที่จะนำไปสู่การสร้างคุณค่า (Value) และผลลัพธ์ใน 4 ห่วงโซ่คุณค่า รวมถึงผลลัพธ์เชิงรูปธรรมใน 3 ระดับของงานวิจัย
- 4) ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ (Output) เป็นลักษณะของการเพิ่มมูลค่าให้กับห่วงโซ่คุณค่าท้องถิ่น เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ GI การเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ การสร้างเส้นทาง

ท่องเที่ยวและการเพิ่มรายได้

- 5) ผลลัพธ์ทางสังคม/การเรียนรู้ (Outcome) เป็นการพัฒนาคนและทักษะใหม่ในระดับบุคคล การเกิดเครือข่ายความร่วมมือ (Collaboration value chain) และการเกิดนิเวศการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นจุดคานงัดที่สำคัญ
- 6) ผลลัพธ์เชิงระบบ (Structural catalyst) เป็นกลไก CBL และ Co-learning space ทำหน้าที่เป็น “ตัวเร่งเชิงโครงสร้าง” ที่ทำให้การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

รูปที่ 3 กลไกการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ของประชาชนในพื้นที่องค์กร ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลเมืองสิงหนคร กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ 11 สงขลา บริษัท ปตท.สผ.เอนเนอร์ยี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด เครือข่ายสถานศึกษา วิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการพัฒนาสตรีเทศบาลเมืองสิงหนคร และกลุ่มภาคีต่าง ๆ โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

ขอบเขตพื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่เป้าหมาย 38 ชุมชน ในพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองสิงหนคร อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย

มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับบริบทเชิงพื้นที่ในมิติด้านเศรษฐกิจชุมชน การสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่ และการพัฒนาทักษะอาชีพให้แก่ผู้ประกอบการในชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการศึกษาคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจของกลุ่มเปราะบาง

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้ คือ ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่เทศบาลเมืองสิงหนคร ได้แก่ ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน ผู้ประกอบการชุมชน คณะกรรมการพัฒนาสตรี และตัวแทนจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ดำเนินการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 20 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากผู้นำชุมชน 5 คน ราษฎรชาวบ้าน 5 คน และผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนรายสำคัญ 10 กลุ่ม
2. การสนทนากลุ่ม (Focus group) และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดเวทีหลัก 3 ครั้ง และประชุมกลุ่มย่อยตามกิจกรรม 5 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมรวมกว่า 150 คน โดยเป็นตัวแทนชุมชน 38 ชุมชน (ชุมชนละ 2 คน รวม 76 คน) ผู้บริหารเทศบาล และภาคีเครือข่าย

วิธีการศึกษาและเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยหลัก คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยประเด็นคำถามหลักในการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field data collection) เน้นที่ 1) การสำรวจทุนในพื้นที่และเศรษฐกิจพื้นฐาน ได้แก่ ทุนทางทรัพยากร วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ในชุมชนที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้คืออะไร 2) การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้ใดที่ชุมชนใช้ต่อยอดผลิตภัณฑ์/อาชีพ และมีปัญหาหรืออุปสรรคในการเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ ๆ อย่างไร และ 3) การแสวงหาแนวทางการพัฒนา กลไกหรือพื้นที่กลางรูปแบบใดที่จำเป็นในการบูรณาการความรู้ระหว่างชุมชนกับภาคีภายนอก

สำหรับวิธีการศึกษามีขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวมเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ทั้งในมิติของพื้นที่ ทรัพยากร ประเพณี วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ
2. ลงพื้นที่จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และแผนการวิจัยของโครงการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ โดยจัดประชุม การถาม-ตอบ สอบถามข้อเสนอแนะ และข้อจำกัดต่าง ๆ ของผู้ร่วมประชุม

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน และผู้ประกอบการชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองสิงหนคร อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

3. ลงพื้นที่สำรวจศักยภาพข้อมูลทุนในพื้นที่ โดยลงพื้นที่ชุมชน เพื่อสำรวจ จัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน เพื่อสร้าง Data catalog โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยประสานงานกับเทศบาลฯ และผู้นำชุมชนเจ้าของพื้นที่ เพื่อนำทีมนักวิจัยลงพื้นที่ สอบถาม สัมภาษณ์ จัดบันทึก และถ่ายรูป เพื่อให้ได้ข้อมูลเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยในพื้นที่ที่ใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่ในการประกอบธุรกิจและการค้า

4. จัดประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนเมืองชิงกอราสิงหนครเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อระดมความคิดเห็นในการกำหนดและพัฒนากลไกความร่วมมือในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในมิติการพัฒนาคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่ โดยจัดประชุมกลุ่มย่อย ระดมสมอง นำเสนอปัญหา และโอกาสในการดำเนินการ อธิบายบทบาทหน้าที่ และระดมความคิดเห็นในการพัฒนากลไกความร่วมมือในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในมิติการพัฒนาคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ตัวแทนชุมชน ชุมชนละ 2 คน จาก 38 ชุมชน รวม 76 คน และผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลฯ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานทุนในพื้นที่

ตัวอย่าง คำถามสัมภาษณ์/ประเด็นการสนทนา ยกตัวอย่างเช่น

- ปัจจุบันชุมชน/วิสาหกิจของท่านใช้ประโยชน์จากทุนท้องถิ่น (เช่น สินค้า GI ประวัติศาสตร์เมืองเก่า ทรัพยากรทะเลสาบ) ในการสร้างรายได้และพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างไรบ้าง
  - ท่านมองเห็นปัญหาหรือช่องว่างใดบ้างที่ทำให้ไม่สามารถนำทุนเหล่านี้มาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เต็มที่ (เช่น ปัญหาด้านการผลิต การตลาด หรือการขาดความรู้)
  - ในมุมมองของท่าน (ผู้นำ/ผู้ประกอบการ/เทศบาล) กลุ่มผู้มีรายได้น้อยหรือกลุ่มเปราะบางในชุมชน มีความต้องการด้านการพัฒนาอาชีพเสริมหรือทักษะใหม่ ๆ อย่างไร
5. จัดประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนเมืองชิงกอราสิงหนครเมืองแห่งการเรียนรู้ ร่วมกับตัวแทนชุมชนและประชาชนในพื้นที่จัดทำแผนพัฒนาคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายบนพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยจัดประชุมกลุ่มย่อย ระดมสมอง นำเสนอปัญหาและโอกาสในการ

ดำเนินการ และระดมความคิดเห็นในการจัดทำแผนพัฒนาคุณค่าเศรษฐกิจจากฐานทุน
ในพื้นที่

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ตัวแทนชุมชนจาก 38 ชุมชน ชุมชนละ 2 คน รวม 76
คน และผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลฯ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคีเครือข่ายใน
การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานทุนในพื้นที่

6. กำหนดพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชน ออกแบบและพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา
อาชีพของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีความรู้ได้น้อย กลุ่มเปราะบาง กลุ่ม
ผู้สูงอายุ และผู้ประกอบการรายย่อย เพื่อยกระดับและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจบน
ฐานของทรัพยากรชุมชน ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตชุมชน ศึกษาข้อมูลพื้นที่การเรียนรู้
กำหนด Learning content & learning core zone ด้านเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐาน
ของทุนในพื้นที่ เช่น การยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพระดับสากลและสอดคล้องกับ
ความต้องการของผู้บริโภค การเพิ่มรายได้ช่องทางใหม่ ๆ การเพิ่มช่องทางการตลาด
และการสร้าง Storytelling ให้กับผลิตภัณฑ์และบริการ และการสร้างงานใหม่ ๆ ให้กับ
กลุ่มเปราะบางในพื้นที่
7. จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์บทเรียนและความภาคภูมิใจของชุมชน สะท้อนฐานทุนใน
ชุมชน
8. ประเมินความรู้ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ ติดตามโดยการมอบหมายงาน นัดติดตาม ใช้
ไลน์กลุ่ม แชร์ภารกิจ ติดตามสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน จัดเวทีสรุปบทเรียน และจัดการ
ความรู้/ถอดองค์ความรู้จากการทำงาน และคืนความรู้สู่ชุมชนพื้นที่ โดยใช้วิธีการถอด
บทเรียนจากกิจกรรมว่าได้ผลลัพธ์อะไร และนำไปปรับปรุงการขับเคลื่อนเมืองฯ
โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจได้อย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการ
สนทนากลุ่ม มีการถอดเทป (Transcription) และนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเชิงธีม (Thematic
content analysis) โดยขั้นตอนประกอบด้วย

1. การเข้ารหัสแบบเปิด (Open coding) การจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามแนวคิดหลักของทุนใน
พื้นที่ อุปสรรค และกิจกรรมการเรียนรู้
2. การจัดธีม (Theming) การจัดกลุ่มรหัสให้เป็นธีมหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (เช่น
ธีมกลไกการเรียนรู้ ธีมผลลัพธ์ระดับบุคคล-ชุมชน-เมือง เป็นต้น)
3. การตีความเชิงทฤษฎี (Theoretical interpretation) การนำผลลัพธ์มาตีความภายใต้
กรอบของ Soft Systems Methodology (SSM) และแนวคิดการแปลงทุน (Bourdieu) เพื่อ

อธิบายกระบวนการเปลี่ยนรูปจากทุนทางสังคม/วัฒนธรรมเป็นทุนทางเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ เพื่อให้มั่นใจในคุณภาพเชิงวิชาการของงานวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการให้มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) โดยการ 1) การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งใช้ข้อมูลจาก 3 แหล่ง (เอกสาร/งานวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก และเวทีปฏิบัติการ) ในการยืนยันข้อค้นพบเดียวกัน และ 2) การตรวจสอบโดยสมาชิก (Member check) มีการนำผลการวิเคราะห์และแผนพัฒนา (ขั้นตอนที่ 5) กลับไปนำเสนอ และรับฟังการยืนยันจากตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในการประชุมคณะกรรมการฯ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อการยกระดับและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่บนฐานของทรัพยากรชุมชน ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

จากการสำรวจและจัดทำแผนที่ทรัพยากรในพื้นที่ (Local Resource Mapping) พบว่าเทศบาลเมืองสิงหนครมีฐานทุนที่สำคัญดังนี้

- 1) ทุนทางทรัพยากร/เศรษฐกิจ : มีผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) 3 รายการ ได้แก่ ปลากระพงสามน้ำ มะม่วงเบาสงขลา และไข่ครอบสงขลา ทรัพยากรทะเลสาบสงขลา และการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชน (เช่น กลุ่มขนมโบราณ กลุ่มผ้ามัดย้อม)
- 2) ทุนทางวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์เมืองเก่าสิงหนคร (ชิงกอร่า) วิถีชีวิตคนพุทธ-มุสลิมที่กลมกลืน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) ทุนทางสังคม : เครือข่ายการศึกษา คณะกรรมการพัฒนาสตรี และกลุ่มอนุรักษ์ชายฝั่ง

ผลจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานเพื่อการยกระดับและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่พบว่า เทศบาลเมืองสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีศักยภาพทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะฐานทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ รวมถึงทุนทางภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนชายฝั่ง กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนได้รับการออกแบบอย่างเป็นระบบ และมีการบูรณาการแนวคิด “การเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน (Community-based learning : CBL)” ซึ่งมุ่งเน้นให้คนในพื้นที่เป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hathaichanok Katasomboon (2020) ที่พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ และเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทำให้คนในชุมชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงทุกด้าน โดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรม ผ่านกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพและการอบรมเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการดังกล่าวเริ่มจากการสำรวจและทำแผนที่ฐานทุนในพื้นที่ (Local resource mapping) เพื่อจำแนกศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นทุนด้านประมงพื้นบ้าน ทุนด้านการเกษตรและอาหารพื้นถิ่น รวมถึงทุนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ จากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นฐานข้อมูลกลาง (Data catalog) เพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจและวางแผนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญหลายมิติ ได้แก่

1. การจัดเวทีชุมชนและกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับทุนในพื้นที่ และเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
2. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ร่วม (Co-learning space) เพื่อเป็นกลไกกลางในการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างผู้ให้ความรู้ (Learning providers) เช่น หน่วยงานรัฐ มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน กับผู้เรียนรู้ (Target learners) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่
3. การส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะสมัยใหม่ เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ การตลาดดิจิทัล และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการยกระดับทุนทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น
4. การสร้างเครือข่ายและกลไกการขับเคลื่อนแบบพหุภาคี (Multi-stakeholder collaboration) ประกอบด้วย เทศบาล ผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจ ภาครัฐ และเอกชน เพื่อสนับสนุนการขยายผลของกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว

ผลการดำเนินงานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายระดับ ได้แก่ (1) ระดับบุคคล มาจากการพัฒนาทักษะ “ผู้ประกอบการรายย่อย” และ “กลุ่มเปราะบาง” ซึ่งการออกแบบกิจกรรมเกิดจากความต้องการในการพัฒนาอาชีพเสริมที่มาจากการสำรวจ (Data catalog) ของแต่ละกลุ่ม ทำให้ประชาชนมีความรู้และทักษะที่สามารถต่อยอดอาชีพและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองได้ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือ กลุ่มสตรีชุมชนบ้านสทิงหม้อที่พัฒนาสูตรขนมโบราณและการแปรรูปอาหารทะเล โดยผนวกเรื่องราวประวัติศาสตร์ (Storytelling) ของเมืองเก่าสิงห์นครเข้ากับการออกแบบบรรจุภัณฑ์และการตลาดดิจิทัล (2) ระดับชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มความร่วมมือ วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายการผลิตที่เข้มแข็ง การพัฒนาอาชีพเสริม : เน้นการทำขนมและแปรรูปอาหารทะเล เช่น “ไข่ครอบสงขลาพรีเมียม” (GI product) และ “ขนมโบราณสูตรหัวเขา” ทำให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อย/กลุ่มเปราะบาง มีรายได้เสริมเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Trongkamon Sanamkate and Nittaya Kabjan (2022) พบว่า องค์ประกอบทุนชุมชนประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ทุนสถาบัน กองทุนชุมชน และทุนทาง

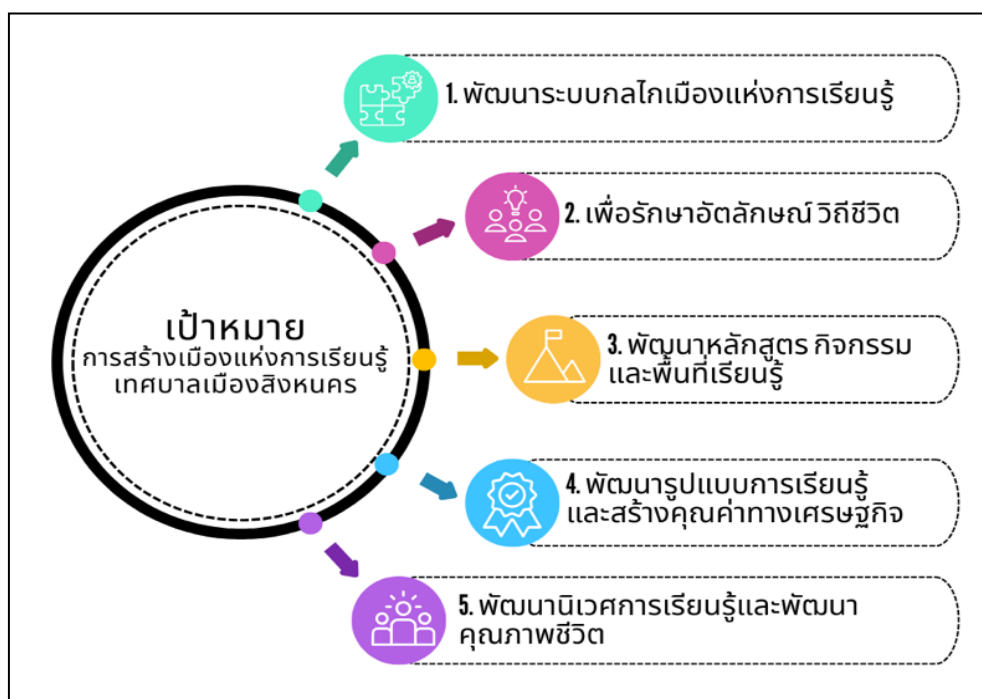
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาชุมชนต้องมีการจัดการตนเองภายในชุมชนและมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น มีการตั้งเครือข่ายคณะกรรมการเป็นผู้บริหารจัดการดูแลกิจกรรมด้านการเกษตร สังคมและวัฒนธรรม และแนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็ง

จากกระบวนการ CBL ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่และบริการใหม่ที่เชื่อมโยงอัตลักษณ์และมูลค่าที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่มากกว่า 10 รายการ จากการพัฒนาทักษะ (เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การตลาดดิจิทัล) โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ไข่ครอบสงขลา (GI) ได้รับการยกระดับคุณภาพและแบรนด์ใหม่ ทำให้ราคาจำหน่ายต่อหน่วยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 15-20 ในกลุ่มผลิตภัณฑ์พรีเมียม อาชีพเสริมใหม่ที่เน้นการแปรรูปอาหารทะเลและขนมโบราณได้สร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มเปราะบาง (เช่น ผู้สูงอายุและสตรี) โดยมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2,000-4,500 บาท/ครัวเรือน/เดือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มช่องทางตลาด เกิดเครือข่ายการผลิตที่เข้มแข็งและช่องทางการตลาดดิจิทัล และ (3) ระดับเมือง ทำให้เกิดกลไกความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นระบบผลลัพธ์ระดับเมือง จากกลไกความร่วมมือแบบพหุภาคี (Multi-stakeholder collaboration) ทำให้เกิด 1) พื้นที่เรียนรู้ร่วม (Co-learning space) เป็นพื้นที่กลางในการบูรณาการองค์ความรู้จากมหาวิทยาลัย/ภาครัฐสู่ชุมชน 2) การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน เกิดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงฐานทุนประวัติศาสตร์ (เมืองเก่าชิงกอร่า) เข้ากับวิถีชีวิต เส้นทางท่องเที่ยว/การแข่งขันดิจิทัล มีการออกแบบ 2 เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลักที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตชาวประมง (บ้านปลาหมายเลข 9) กับประวัติศาสตร์เมืองเก่าชิงกอร่า โดยเส้นทางเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านการตลาดดิจิทัลและ Storytelling เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ (Niche market) ทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยสามารถแข่งขันในยุคดิจิทัลได้ ผ่านการสร้าง Data catalog และการใช้แพลตฟอร์มในการประชาสัมพันธ์และขายสินค้า และ 3) กลไกการขับเคลื่อนร่วมเทศบาลเมืองสิงหนครร่วมกับภาคีสร้างกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นผลลัพธ์เชิงนโยบาย/กลไกเมืองในระดับเมือง เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ชิงกอร่าสิงหนคร และข้อเสนอเชิงนโยบายได้ถูกนำไปใช้ในการออกแบบพื้นที่เรียนรู้ร่วม (Co-learning space) ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกถาวรในการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Somsak Srisontisuk and Yutthasart Norkaew (2025) พบว่าชุมชนควรมีกระบวนการเพิ่มศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่นเชิงบูรณาการ เพื่อเสริมสร้างการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนในยุคปกติวิถีใหม่ได้อย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางดังนี้ 1) การมีระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน 3) การริเริ่มการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชนโดยแกนนำท้องถิ่น 4) การประสานงานระหว่างองค์กรภาคีเครือข่าย 5) การสร้างรูปแบบของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนร่วมกันภายในท้องถิ่น และ 6) การ

พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนต้องเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง

กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานในกรณีของสิงหนครไม่เพียงแต่ช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Knowledge co-creation) แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยง “ทุนทางเศรษฐกิจ-สังคม-วัฒนธรรม” เข้ากับ “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก” อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน การเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสร้างงานและรายได้ในพื้นที่ ตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของชุมชนในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเศรษฐกิจดิจิทัล

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนทุนในพื้นที่ให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่จับต้องได้ เป็นแนวทางการพัฒนาที่ชุมชนเป็นเจ้าของ (Community ownership) และสอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน

รูปที่ 4 เป้าหมายการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ เทศบาลเมืองสิงหนคร จังหวัดสงขลา

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานของเทศบาลเมืองสิงหนครเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ เข้ากับกระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยมีจุดเริ่มต้นจากการสำรวจศักยภาพและจัดเก็บข้อมูลฐานทุนในพื้นที่ นำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และนวัตกรรมในระดับบุคคลและชุมชน กลไกสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ร่วม (Co-learning space) การเสริมศักยภาพผู้ประกอบการ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคี (Multi-stakeholder collaboration) ผลที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนเกิดการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในทุนของตนเอง มีการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ พัฒนาระบบการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าสินค้า เกิดช่องทางการตลาดใหม่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการจ้างงานในชุมชนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็งและยั่งยืนมากขึ้น กล่าวได้ว่า “กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน” (Community-based learning : CBL) ทำหน้าที่เป็นตัวเร่งเชิงโครงสร้าง (Structural catalyst) ที่ทำให้ทุนทางทรัพยากรและวัฒนธรรมของชุมชนสามารถเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจที่จับต้องได้ ผลลัพธ์นี้ยืนยันและขยายแนวคิด Learning city ในบริบทของประเทศไทย โดยชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning : LLL) และการมีส่วนร่วมเชิงระบบ (Systemic approach) เป็นเงื่อนไขพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานคุณค่า (Value-based economy) ให้ยั่งยืนและสอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs โดยเน้นความสำคัญของการสร้าง “กลไกที่เป็นเจ้าของร่วมกัน” (Community ownership mechanism) ผ่าน Co-learning space ในการขับเคลื่อนระดับเมือง ดังรูปที่ 5

รูปที่ 5 การสร้างนิเวศการเรียนรู้ เทศบาลเมืองสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ (Policy and Practical Recommendations)

1. การจัดตั้งกลไกสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ถาวรหรือเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกกลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และสร้างระบบสนับสนุนให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดเพียงช่วงเวลาของโครงการ
2. การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคี (Multi-stakeholder platform) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และองค์กรชุมชน เพื่อสร้างโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนและสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ ได้
3. การบูรณาการเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด และการจัดการความรู้ของชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและเข้าถึงตลาดสมัยใหม่
4. การพัฒนาศักยภาพบุคคลและผู้นำชุมชน ควรมีการลงทุนในการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการ การตลาด การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการเป็นผู้ประกอบการ เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารทุนของตนเองได้อย่างยั่งยืน
5. การสร้างระบบติดตาม ประเมินผล และถอดบทเรียน (Monitoring & knowledge management) ควรพัฒนาระบบติดตามผลของกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่อย่างเป็นระบบ พร้อมจัดทำคลังความรู้ชุมชน (Community knowledge repository) เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาและขยายผลในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ (Academic Recommendations)

1. งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของกระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน เช่น รูปแบบการบริหารจัดการชุมชน รูปแบบความร่วมมือ และความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชน
2. ควรมีการเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อพัฒนา “ต้นแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่” (Territorial learning model) ที่สามารถปรับใช้ในบริบทที่หลากหลาย
3. สนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ระยะยาว เพื่อประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของการเรียนรู้เชิงชุมชนในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นบทความวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง “การสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากฐานทุนในพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองสิงห์นคร” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง “การยกระดับศักยภาพของชิงกอร่าเมืองแห่งการเรียนรู้” สำเร็จได้เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์และสนับสนุนทุนวิจัยเป็นอย่างดีจากหน่วย

บริหารและจัดการทุนด้วยการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ขอขอบคุณ นายกเทศมนตรีเมืองสิงหนคร และคณะทำงานของเทศบาลเมืองสิงหนครทุกคน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคีเครือข่ายการขับเคลื่อนสิงหนครสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการในพื้นที่ และชุมชนที่ให้การสนับสนุนความร่วมมือต่าง ๆ ในการดำเนินงานวิจัย ทั้งร่วมวางแผนการดำเนินงาน อำนวยความสะดวก และการประชาสัมพันธ์โครงการในพื้นที่ ทั้งนี้ คณะนักวิจัยหวังว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองสิงหนครด้วยฐานทุนในพื้นที่ต่อไป

References

- Bourdieu, Pierre. 1986. "The Forms of Capital." In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, edited by John Richardson, 241-58. Westport, CT: Greenwood.
- Checkland, Peter. 1981. *Systems Thinking, Systems Practice*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Cohen, Scott A., and Erik Cohen. 2019. "New Directions in the Sociology of Tourism." *Current Issues in Tourism* 22 (2): 153-172.
<https://doi.org/10.1080/13683500.2017.1347151>
- Flood, Robert L., and Michael C. Jackson. 1991. *Creative Problem Solving: Total Systems Intervention*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Hathaichanok Katasomboon. 2020. "Community Potential Development to Create Sustainable Economic Foundations: Case Study of Noen Sala Subdistrict, Krok Phra District, Nakhon Sawan Province." *Journal of MCU Peace Studies* 8 (2): 474-488.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/238762>. (in Thai)
- Jackson, Michael C. 2001. *Systems Thinking: Creative Holism for Managers*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Luckhana Suksai, Sutthiphong Hoksuan, Siriphon Phuengphet, and Pornchai Jedaman. 2021. "Sustainable Community Potential Development for Local Wisdom Product Production: 'Native Silk' Based on Sufficiency Economy and Creative Economy Concepts of Communities in Chaiyaphum Province." *Journal of Buddhist Anthropology* 6 (7): 382-398. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/247837>. (in Thai)
- Office of the National Economic and Social Development Council. 2022. *The Thirteenth National Economic and Social Development Plan (2023-2027)*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council.
https://www.nesdc.go.th/wp-content/themes/plant3-child/assets/pdf/13/article_file_20230615134223.pdf. (in Thai)

- Somsak Srisontisuk and Yutthasart Norkaew. 2025. "Cultural Capital and Local Development: Approaches to Managing Community Economic Systems in the New Normal Era." *Journal of Local Management and Development Pibulsongkram Rajabhat University* 5 (1): 42–60. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jclmd_psr/article/view/280126. (in Thai)
- Trongkamon Sanamkate and Nittaya Kabjan. 2022. "Guidelines for Strengthening Community Capital to Determine Success Factors at Uttaradit Province." *The Journal of Research and Academics* 5 (1): 129–144. <https://doi.org/10.14456/jra.2022.11>. (in Thai)
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. 2023. *Global Network of Learning Cities: Key features of UNESCO Learning Cities*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning.